

БРАЙЪН ОЛДИС НО КОЙ МОЖЕ ДА ЗАМЕНИ ЧОВЕКА

Превод от английски: Лиляна Георгиева, 1972

chitanka.info

Светлината на утрото се процеждаше в небето и му придаваше сивия цвят на земята под него.

Полеобработвачът приключи с нивата от три хиляди акра. Когато изора и последната бразда, той се извърна да погледне работата си. Работата беше добра. Но почвата бе лоша. Както навсякъде по Земята, тя бе изтощена. По принцип би трябвало се остави на угар за известно време, но полеобработвачът имаше други нареждания.

Той вървеше по пътя полека, без да бърза. Беше достатъчно интелигентен, за да се радва на спретнатия си вид. Нищо не му създаваше грижи с изключение на разхлабената табелка от последния технически преглед, поставена над атомната му батерия — тя трябваше да се затегне. Висок тридесет фута, той се издигаше над слоя мъглив въздух.

Не срещна други машини по пътя към селскостопанската база. Полеобработвачът отбеляза тази факт, без да разсъждава върху него. В двора на базата видя няколко други машини, които познаваше; повечето от тях би трябвало вече да са се заели със задачите си. Някои обаче бездействуваха, а други някак странно препускаха из двора, крещяха и свиреха.

Като мина внимателно край тях, полеобработвачът се насочи към склад № 3 и заговори семеразпределителя, който стоеше отпред и безделничеше.

— Имам нареждане да получа картофи за семе — каза той, с бързо движение изтласка картончето със заповедта, в което се определяше количеството на картофите, номера на нивата и някои други подробности, и му го подаде.

Семеразпределителят поддържа картончето близо до очите си, после каза:

— Нареждането е правилно, но складът още не е отключен. Необходимите картофи за посев са в склада. Следователно, аз не мога да изпълня нареждането.

Напоследък често се случваха аварии в сложната система на машинния труд, но точно такова затруднение никога не бе възниквало. Полеобработвачът помисли и каза:

— Защо още не е отключен складът?

— Защото отговорникът тип Р по снабдяването не се яви тази сутрин. Отговорник тип Р по снабдяването е отключвачът.

Полеобработвачът погледна втренчено семеразпределителя, чиито външни жлеbove, скали и механизми за хващане бяха толкова различни от собствените му.

— От кой клас е мозъкът ти, семепроизводителю? — попита той.

— Мозъкът ми е от пети клас.

— Моят мозък е от трети клас. Следователно аз съм по-висш от тебе. Следователно аз ще отида да проверя защо отключвачът не се е явил тази сутрин.

Като напусна семепроизводителя, полеобработвачът пресече големия двор. Броят на машините, които се движеха безразборно, се бе увеличил, две-три от тях се бяха сблъскали и студено и логично спореха кой е виновен. Без да им обръща внимание, полеобработвачът бутна плъзгащата се врата и влезе в кънтящите помещения.

Тук повечето машини бяха от канцеларски тип и поради това помалки. Те стояха на групички, гледаха се една друга, но не разговаряха. Не бе трудно да се открие отключвачът сред толкова еднообразни машини. Той имаше петдесет ръце, по-голямата част от които с повече от един пръст и на всеки пръст бе закачен по един ключ. Приличаше на игленик, набучен с най-различни карфици за шапки.

Полеобработвачът се приближи към него.

— Не мога да продължа работата си, докато не бъде отключен склад №3 — каза му той. — Твое задължение е да отключваш склада. Защо не си го отключил днес?

— Тази сутрин не съм получил нареждания. Когато получа нареждания, отключвам склада.

— Никой от нас не е получил нареждания тази сутрин — каза чертожникът, като се плъзна към тях.

— Защо не сте получили нареждания тази сутрин? — попита полеобработвачът.

— Защото радиото не предаде никакви нареждания — каза отключвачът, като въртеше бавно десетина от ръцете си.

— Защото на радиостанцията в града не са подадени никакви нареждания тази сутрин — каза чертожникът.

Тук пролича разликата между мозъка от шести клас и този от трети клас, съответно принадлежащи на отключвача и на чертожника. Всички машинни мозъци се градяха единствено върху логиката, но колкото по-низш беше класът на дадения мозък, — най-низшият клас

бе десети — толкова по-буквално и неизчерпателно отговаряше той на зададените му въпроси.

— Твоят мозък е от трети клас; и моят мозък е от трети клас — каза полеобработвачът на чертожника. — Ние двамата ще поговорим. Тази липса на нареждания е безпрецедентна. Имаш ли някаква допълнителна информация във връзка с това?

— Вчера се получиха нареждания от града. Днес не се получиха никакви нареждания. Но радиото не е повредено. Следователно, те са се повредили — каза чертожникът.

— Хората ли са се повредили?

— Всички хора са се повредили.

— Това заключение е логично — каза полеобработвачът.

— Това е единственото логично заключение — отвърна чертожникът. — Защото, ако се беше случила някоя машина, тя веднага щеше да бъде заменена. Но кой може да замени човека?

Докато разговаряха, отключвачът стоеше близо до тях като скучен човек в компания и те не му обръщаха никакво внимание.

— Ако всички хора са се повредили, значи ние сме заменили човека — каза полеобработвачът и двамата с чертожника замислено се спогледаха. Най-сетне последният каза:

— Да се изкачим на горния етаж и да проверим дали радиооператорът знае нещо ново.

— Аз не мога да дойда, защото съм твърде голям — каза полеобработвачът, — следователно, ти трябва да отидеш сам и да се върнеш при мене. Ти ще ми кажеш дали радиооператорът знае нещо ново.

— Ти ще стоиш тук — каза чертожникът. — Аз ще се върна тук.

Той се плъзна към асансьора. Макар че бе не по-голям от един тоустер, той имаше десет сгъваеми ръце и можеше да съперничи на която и да е машина в базата по бързина на четенето.

Полеобработвачът търпеливо очакваше завръщането му, без да разговаря с отключвача, който все още безцелно се навърташе наблизо. Навън един ротоватор свиреше неистово. Изминаха двадесет минути, докато чертожникът изскочи от асансьора.

— Ще ти съобщя информацията, която получих, навън — каза той бързо и, когато двамата профучаха покрай отключвача и другите машини, добави — тази информация не е за низши мозъци.

На двора кипеше бясно движение. Много машини, чиято ежедневна работа бе прекъсната за пръв път от години насам, сякаш бяха полудели. Вътрешното равновесие на машините с низши мозъци се нарушаваше най-лесно. Те обикновено бяха големи машини, изпълняващи прости задачи. Семеразпределителят, с когото полеобработвачът бе разговарял преди малко, лежеше ничком в праха и не помръдваше. Очевидно го бе съборил ротоваторът, който сега обезумял свиреше и препускаше през една засята нива. Няколко други машини се мъкнеха подире му и се стремяха да не изостават. Всички те крещяха и свиреха оглушително.

— За мене ще е по-безопасно да се кача върху тебе, ако позволиш. Аз съм слаб физически — каза чертожникът.

Като протегна пет от ръцете си, той се изкатери отстрани на новия си приятел и се настани на една издатина над отвора за всмукване на плевели на дванайсет фута над земята.

— Оттук зрителното поле е по-обширно — забеляза той самодоволно.

— Каква информация получи от радиооператора? — попита полеобработвачът.

— Радиооператорът е бил информиран от градския оператор, че всички хора са измрели.

Полеобработвачът помълча малко, докато осмисли новината.

— Но вчера всички хора бяха живи! — възпротиви се той.

— Само някои хора бяха живи вчера. И то по-малко на брой от оня ден. От стотици години насам хората са малко и непрекъснато намаляват.

— Рядко сме виждали човек в нашия сектор.

— Радиооператорът казва, че хората са измрели от недояждане — рече чертожникът. — Той казва, че някога светът е бил свръхнаселен и тогава те са изтощили почвата в стремежа си да получат достатъчно храна. Това е породило недояждането.

— Какво значи недояждане? — попита полеобработвачът.

— Не зная. Но радиооператорът каза така, а той има мозък от втори клас.

Те стояха мълком под слабата слънчева светлина. Отключвачът беше излязъл пред входа, гледаше ги с копнеж и въртеше колекцията си от ключове.

— Какво става сега в града? — попита полеобработвачът найсетне.

— Машините се бият сега в града — отвърна чертожникът.

— Какво ще стане сега? — попита полеобработвачът.

— Машините могат да започнат да се бият и тук. Радиооператорът иска да го измъкнем от стаята му. Ще сподели с нас плановете си.

— Как може да го измъкнем от стаята му? Това е невъзможно.

— Много малко неща са невъзможни за мозък от втори клас. Ето какво поръча да направим...

Кариерният копач вдигна своя кош над кабината си като голям железен юмрук и го стовари право върху страничната стена на сградата. Стената се пропука.

— Още веднъж! — изкомандува полеобработвачът.

Юмрукът отново се стовари. Сред облак прах стената се срути. Кариерният копач бързо се отдръпна назад, докато престанат да падат отломки. Тази грамада с дванайсет колела не живееше в селскостопанската база, както повечето други машини. Тя трябваше да извърши тук едноседмична тежка работа и после да премине към следващата си задача. Но сега, при нейния мозък от пети клас, тя щастлива изпълняваше нарежданията на чертожника и полеобработвача.

Когато прахът се разнесе, те видяха ясно радиооператора, седнал в останалата без стена стая на втория етаж. Той им помахаша.

Изпълнявайки нарежданията на двете машини, копачът прибра коша си и размаха във въздуха огромна кука. Доста ловко я пхна в радиослужбата, насърчаван от виковете, които се носеха отвсякъде. След това внимателно пое радиооператора и полека сложи тежката тон и половина маса върху гърба си, на който друг път обикновено имаше чакъл или пясък от кариерите.

— Чудесно! — каза радиооператорът. Естествено, той бе неделим от радиото си и приличаше на купчина чекмеджета с прикачени към тях пипала. — Вече сме готови за тръгване, следователно ще тръгнем веднага. Жалко, че в базата няма други мозъци от втори клас, но нищо не може да се направи — каза той.

— Жалко, че нищо не може да се направи — побърза да каже чертожникът. — Сервизната машина е тук и е готова, както поръчахте.

— Готова съм да ви служа — каза смутено дългата, ниска сервизна машина.

— Безспорно — каза операторът. — Но при твоето ниско шаши пътуването през пресечена местност ще бъде трудно за тебе.

— Възхищавам се на това как вие, мозъците от втори клас, умеете да предвиждате — каза чертожникът. Той слезе от полеобработвача и се настани отзад на копача, близо до радиооператора.

Заедно с два трактора от четвърти клас и един булдозер, също от четвърти клас групата потегли, като събори оградата на базата и излезе в открито поле.

— Ние сме свободни! — възкликна чертожникът.

— Ние сме свободни — повтори полеобработвачът малко позамислен и добави: — тоя отключвач ни следва. Той не е получавал инструкции да ни следва.

— Следователно той трябва да бъде разрушен! — каза чертожникът. — Копач!

Отключвачът бързо се приближи към тях, умолително протегнал ръце.

— Единственото ми желание е — ох! — започна и внезапно спря отключвачът.

Кошът на копача се люшна над него и го сплеска върху земята. Той остана да лежи неподвижен, приличен на огромен металически модел на снежинка. Процесията продължи пътя си.

Както вървяха, радиооператорът се обърна към тях:

— Тъй като моят мозък е най-добър сред всички тук — каза той, — аз ще ви бъда водач. Понеже човекът вече не ни управлява, ние ще се управляваме сами. Да се управляваме сами ще бъде много по-добре, отколкото да бъдем управлявани от човека. По пътя ще събираме машини с висши мозъци. Те ще ни помогнат при битките, ако се наложи да се бием. Ще трябва да се бием, за да управляваме.

— Моят мозък е едва от пети клас — каза копачът. — На аз имам голямо количество ядрени взривни материали.

— Вероятно ще ги използваме — каза операторът.

Скоро след това край тях мина камион. Той избъбри нещо много странно.

— Какво каза той? — попита единия трактор другия.

— Той каза, че човешкият род бил изчезнал.
— Какво значи изчезнал?
— Аз не зная какво значи изчезнал.
— Това значи, че хората вече ги няма — каза полеобработвачът.
— Следователно сега трябва да се грижим само за себе си.
— По-добре хората никога да не се връщат — каза чертожникът.
Тази мисъл бе по своему бунтовническа.
Когато се спусна нощта, те включиха инфрачервените си локатори и продължиха пътя си. Спряха само веднъж, за да поправи сервизната машина разхлабената табелка на полеобработвача, която бе започнала да му досажда не по-малко от развързана връзка на обувка. На разсъмване радиооператорът ги спря.
— Току-що приех новини от радиооператора в града, към който се приближаваме — каза той. — Новините са лоши. Сред машините в града има размирици. Мозъкът от първи клас поема управлението, а някои машини от втори клас се борят срещу него. Следователно градът е опасен.
— Следователно трябва да отидем някъде другаде — каза незабавно чертожникът.
— Или пък да отидем и да помогнем да победят мозъка от първи клас — каза полеобработвачът.
— Дълго ще има размирици в града — каза операторът.
— Аз имам голямо количество ядрени взривни материали — напомни им копачът.
— Не можем да се борим с мозък от първи клас — казаха едновременно двата трактора от четвърти клас.
— Как изглежда този мозък? — попита полеобработвачът.
— Това е информационният център на града — отговори радиооператорът. — Следователно той не може да се движи.
— Следователно той не може да избяга.
— Приближаването към него ще е опасно.
— Аз имам голямо количество ядрени взривни материали.
— В града има и други машини.
— Ние не сме в града. Ние не бива да отиване в града.
— Ние сме полски машини.
— Следователно трябва да си стоим в полето.
— Полето е по-голямо от града.

— Следователно и опасността в полето е по-голяма.

Както често се случва с машините, те се впуснаха в спор, започнаха да изчерпват речниците си и мозъчните им блокове се загоряха. Внезапно всички млъкнаха и се спогледаха. Голямата сериозна луна се скри, изгря и спокойното слънце и насочи към тях светли стрели, но групата машини все още стояха там и се гледаха. Най-сетне се обади най-слабо чувствителната от тях — булдозерът.

— На юг има неидполдваеми деми, където ходят малко матини — каза той с плътния си глас, като фъфлеше силно. — Ако отидем на юг, където ходят малко матини, сте срещнем малко матини.

— Звучи логично — съгласи се полеобработвачът. — Откъде знаеш това, булдозер?

— Работил съм в неидполдваемите деми на юг най-напред, когато ме проидведоха.

— Тогава — на юг! — извика чертожникът.

Трябваша им три дни, за да стигнат до неизползуваемите земи. По пътя си те заобиколиха един горящ град и унищожиха две машини, които се приближиха и поискаха да ги разпитват. Неизползуваемите земи бяха обширни. Тук се бяха съюзили старите бомбени кратери и ерозията на почвата. В резултат на склонността на хората към войни и неспособността им да се справят с обезлесените терени бяха възникнали хиляди квадратни мили необитаема пустош, където нямаше нищо друго, освен прах.

На третия ден, прекаран в неизползуваемите земи, колелата на сервизната машина заседнаха в една пукнатина, получила се вследствие на ерозията. Пострадалият член на групата не можа да се измъкне от нея. Булдозерът го бутна отзад, но само изкриви задната му ос. Останалите машини продължиха пътя си. Постепенно виковете на сервизната машина замряха.

На четвъртия ден в далечината ясно се очертаха планини.

— Там ще бъдем в безопасност — каза полеобработвачът.

— Там ще основем свой собствен град — каза чертожникът. — Всички, които ни се противопоставят, ще бъдат разрушени. Ще разрушим всички, които ни се противопоставят.

Скоро те забелязаха една летяща машина. Тя идваше към тях откъм планините. Пикираше, стрелваше се нагоре, веднъж едва не се блъсна в земята, но успя да се издигне наново.

— Да не е полудяла? — попита копачът.

— Тя е в беда — каза един от тракторите.

— Тя е в беда — потвърди радиооператорът. — В момента разговарям с нея. Казва, че управляващият ѝ механизъм се повредил.

Докато радиооператорът говореше, машината прелетя над тях, преобърна се и се разби на по-малко от четиристотин ярда.

— Още ли говори с тебе? — попита полеобработвачът.

— Не.

Те продължиха с трополене по-нататък.

— Преди да се разбие — каза след десетина минути радиооператорът, — ми даде известна информация. Тя ми каза, че в тия планини няколко човека са останали живи.

— Хората са по-опасни от машините — каза копачът. — За щастие аз имам голямо количество ядрени взривни материали.

— Ако в планините са останали само няколко живи човека, ние може и да не стигнем до тази част на планините — каза единият от тракторите.

— Следователно ние няма да срещнем тия няколко човека — каза вторият трактор.

В края на петия ден те стигнаха до подножието на планините. Като запалиха инфрачервените си локатори, те започнаха да се изкачват един по един в тъмнината. Най-напред вървеше булдозерът, зад него тежко се придвижваше полеобработвачът, след това копачът с радиооператора и чертожникът, качени на него; двата трактора завършваха колоната. С всеки изминат час пътят ставаше все по-стръмен и те напредваха по-бавно.

— Ние се движим твърде бавно! — възкликна чертожникът, който бе застанал върху радиооператора и оглеждаше с невидимото си „зрение“ околните склонове. — При тази скорост доникъде няма да стигнем.

— По-бързо от това не можем — отвърна копачът.

— Следователно, не можем да продължим по-нататък — додаде булдозерът.

— Следователно, ти си прекалено бавен — отвърна чертожникът.

Внезапно копачът се блъсна в нещо, чертожникът загуби равновесие и падна на земята.

— Помогнете ми! — викаше той на тракторите, докато те старателно го заобикаляха. — Жироскопът ми се повреди. Следователно аз не мога да стана.

— Следователно, ще си останеш тук — обади се единият от тракторите.

— Нямаме със себе си сервизна машина, която да те поправи — извика полеобработвачът.

— Следователно, аз ще лежа тука и ще ръждясвам, макар че мозъкът ми е от трети клас! — проплака чертожникът.

— Следователно, ти не можеш вече да ни бъдеш полезен — съгласи се радиооператорът — и те продължиха да напредват полека и изоставиха чертожника.

Когато един час преди разсъмване достигнаха малко плато, те спряха по общо желание и застанаха наблизо един до друг, така че се докосваха.

— Странно място — каза полеобработвачът.

Обгърна ги тишина, която никой не наруши, преди да се сипне зората. Една по една машините изключиха инфрачервените си локатори. Този път ги поведе полеобработвачът. Зад завоя внезапно се озоваха в малка долчинка, по дъното на която ромонеше поток.

На слабата светлина на ранното утро долчинката изглеждаше необитаема и студена. От пещерите на отсрещния склон бе излязъл засега само един човек. Видът му беше окаян. Като се изключи чувалът, метнат на раменете му, той бе съвсем гол. Беше дребен и съсухрен, ребрата му стърчаха като на скелет и на крака му имаше отвратителен струпей. Човекът непрекъснато трепереше. Докато големите машини слизаха надолу към него, той стоеше с гръб към тях.

Когато внезапно се обърна, приближаващите метални грамади видяха, че лицето му е обезобразено от глада.

— Намерете ми храна — проговори той с дрезгав глас.

— Да, Господарю — отвърнаха машините. — Веднага.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
2/1972 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.